

16. Онупрієнко А. Делегування державних повноважень органам місцевого самоврядування: проблемні питання / А. Онупрієнко // Підприємництво, господарство і право. – 2009. – 6. – с. 7–11.

17. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21. 05. 97р.// Відом. Верх. Ради України. – 1997. – № 24.

18. Про місцеві Ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування: Закон України від 26.03.1992р. // Відом. Верх. Ради УРСР. – 1991. – № 2. – Ст.5.

19. Серьогіна С. Г. Структурні та компетенційні проблеми організації місцевого самоврядування в Україні // Державне будівництво та місцеве самоврядування: Зб. наук. пр. – Вип. 1. – Харків: Право, 2001. – с. 117.

Окладна М. Г. ¹

ПРАВОВА КУЛЬТУРА І ЇЇ РОЛЬ У ФОРМУВАННІ ПРАВОПОРЯДКУ ЄС

Однією із визначних подій другої половини ХХ ст. є активне розгортання інтеграційних процесів, яке розпочалося в Західній Європі, а на початку ХХІ ст. поширилося на інші регіони світу. Розпочавшись в економічній сфері, європейська інтеграція майже одразу охопила й правову сферу. Вказана обставина обумовила істотну трансформацію правових систем не лише держав-членів Європейських Співтовариств/Європейського Союзу, але й правопорядку країн-кандидатів і навіть держав-сусідів [11, с.225–236]. Це, в свою чергу, значною мірою виправдовує той інтерес, який проявляє до проблем сучасного розвитку національних правових систем і правопорядку ЄС наукова громадськість.

Серед численних питань, що постали перед дослідниками євроінтеграції, особливої актуальності набувають питання, пов'язані з розвитком і функціонуванням в нових умовах національних правових культур, оскільки саме культура традиційно розглядається як найбільш статичне, консервативне явище правової дійсності. При цьому внаслідок складності і багатоаспектності проблематики правової культури окремі аспекти трансформації право-культурного простору, не дивлячись на важли-

¹ Кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри теорії держави і права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

вість їх аналізу, залишаються не лише не вивченими, але й навіть не піднятими в юридичній науці [12].

Західноєвропейська правова культура здавна перебувала в стані пошуку універсальних правових цінностей, які, з одного боку, відображали б єдність підходів до регулювання суспільних відносин у національних правових культурах, з другого – розкривали б їх унікальність і неповторність. Даний висновок означає, що західноєвропейська правова культура насправді не є цілісним монолітним утворення, хоча й характеризується загальними ментальними установками. Географічна, економічна, політична, релігійна та культурна близькість навіть за умови різниці політичних систем не могла не зумовити досить помітні елементи їх подібності у ліберально-демократичних політичних цінностях, правових інститутах, принципах і методах, термінології, юридичній техніці, правовій свідомості тощо.

Фундамент західної, насамперед європейської, правової культури базується на наступних складових: римське приватне права, канонічне право, індивідуалізм, філософія природного права, протестантська етика, правова державність сформованого під впливом [11]. Особливо слід наголосити на індивідуалізмі, який лежить в основі західної правової культури, внаслідок чого вона орієнтована на людину, яка розглядається як первинна і пріоритетна для суспільства і держави цінність. За такого підходу індивід не поглинається суспільством, не розглядається державою як знаряддя для досягнення певних цілей. Людина сприймається як особистість, що наділена розумом, свободою вибору і здатністю приймати рішення. Необхідними атрибутами такого вільного індивіда є свобода і рівність [6, с. 38].

Ключовими етапами розвитку західноєвропейської правової культури стали Відродження, Реформація і Просвітництво. Інтенсифікація міжкультурної взаємодії народів Європи на цих етапах, взаємний обмін матеріальними і духовними благами сприяли поступовому формуванню європейської (регіональної) культури. Під впливом особливостей економічного, політичного і духовного розвитку, а також панівної на зазначених етапах специфічної правової ідеології в загальному вигляді складалася сучасна система принципів західноєвропейської правової культури. Інтенсифікація міжкультурної взаємодії супроводжувалася збереженням, а часом і посиленням значущості національних культур. Цей процес не міг не призвести до перманентного діалогу правових

культур, який сприяє подоланню замкнутості окремих правових систем.

Оскільки базовими цінностями західноєвропейської правової культури виступають особистість, добробут, порядок, суспільне благо, а вузловими ідеями – ідеї свободи, верховенства права, невід’ємність прав людини, демократії, правової держави, громадянського суспільства, то фундаментальними принципами правової культури спочатку країн Західної Європи, а сьогодні – Європейського Союзу є індивідуалізм, раціональність, лібералізм, субсидіарність і пропорційність, законність [2; 10; 12]. Слід зазначити, що завдяки насамперед європейській інтеграції сфера впливу принципів правової культури Західної Європи сьогодні не обмежується лише західноєвропейським правосвідомістю. Оскільки принципи не тільки засвоюються в процесі правової соціалізації, але й поширюються за допомогою політико-правової ідеології, з’являється ймовірність їх прояву в правосвідомості суспільств держав (Країни Східної і Південної Європи, республіки колишнього СРСР), які мають інші культурні традиції в правовій сфері, завдяки взаємодії з політико-правовими системами Західної Європи.

Слід погодитися з думкою, відповідно до якої успіх європейської інтеграції значною мірою обумовлений формуванням й успішним розвитком права ЄС як автономного правопорядку, що є відмінним як від національного права держав-членів, так і міжнародного права [11, с. 225–236]. Принципи європейської правової культури стосовно європейського права виконують функцію духовно-культурної основи, що лежить в основі його норм, а також забезпечують стабільність і єдність його системи. Справедливість даного висновку пояснюється наступним. Проблема інтеграції правових систем не може бути вирішена виключно за допомогою уніфікації позитивного права і правозастосовної практики. Обов’язковою умовою ефективної інтеграції є уніфікація правокультурних принципів. Ігнорування цієї вимоги під час інтеграційного процесу в правовому просторі неодмінно матиме негативні наслідки як для подальшої міждержавної взаємодії, так і для розвитку самої інтеграції, і навіть може стати причиною дезінтеграційних процесів. Разом з тим слід зважати на те, що формування принципів правової культури – це тривалий еволюційний процес. Тому вихідна спільність етимологічно-генетичних коренів сама по собі ще не є достатньою передумовою для зближення національних правових культур. Чим більш істотним за своїм змістом і тривалим за часом була розбіжність між системами історич-

них, релігійних та ідеологічних чинників, що формують національні правові культури, тим більш складною, тривалою і конфліктною буде їх інтеграції на сучасному етапі.

Принципи європейської правової культури в сучасному світі відіграють ще одну важливу роль: в умовах глобалізації вони виступають ефективним засобом стабілізації європейської правової системи і національних правових систем держав-членів ЄС. Справа в тому, що західна правова традиція поки що демонструє стійкість перед інокультурним впливом, не піддається трансформації, не сприймає, навіть частково, чужі соціокультурні моделі [5].

Аналіз практики опосередкованого впливу правокультурних принципів на правосвідомість дозволяє дійти висновку, що сфера дії західноєвропейської правової ідеології як інструменту поширення таких принципів в сучасних умовах розширюється. Вплив західноєвропейської правової ідеології на правосвідомість постсоціалістичних суспільств виявився досить суттєвим і в цілому позитивно позначився на адаптації законодавства цих країн до законодавства ЄС. Однак рівень сприйняття принципів правової культури Західної Європи в правосвідомості східноєвропейських народів не завжди є достатнім. Це пояснюється тим, що чим меншою була область перетину цінностей взаємодіючих правових систем, тим менш істотним виявляється вплив західноєвропейської правової ідеології на правосвідомість інших суспільств [3].

Сучасний етап європейської інтеграції, обумовлений вступом до ЄС не лише країн Східної Європи, але й колишнього СРСР є унікальним, оскільки до цього інтеграційні процеси охоплювали лише держави, які характеризуються очевидною спільністю не лише економічних і політичних систем, але й правових культур, що знаходило своє вираження в єдності характерних для них правокультурних принципів, що значною мірою обумовлювало успіх трансформації національних правових систем, відносну безболісність об'єднання.

Надання членства в Європейському Союзі країнам Східної Європи було обумовлене насамперед міркуваннями політичного і частково – економічного характеру. Воно не спиралося на єдність правових культур, внаслідок чого породило настільки серйозні проблеми, що перед об'єднаною Європою постало питання щодо доцільності подальшого розширення Європейського Союзу. Фактично можна стверджувати, що в рамках правокультурного простору ЄС сформувалися два відносно

самостійні центри культурно-правового впливу, представлені, з одного боку, країнами інтеграційного «ядра» – це насамперед Франція, ФРН та інші держави Західної Європи, а з другого боку, країнами Східної Європи – постсоціалістичними державами. Відтак розв’язання існуючих проблем і протиріч, що виступає передумовою успішної правової інтеграції, можливо за умови уніфікації принципів західноєвропейської і східноєвропейської правових культур.

Осмилення сучасних правових процесів в Україні є актуальним як ніколи: в нашій державі відбувається трансформація всього укладу суспільного життя, переведення його на нові, загальноєвропейські, стандарти. Одним з найважливіших кроків в цьому процесі є спроба змінити вітчизняну правову систему насамперед шляхом адаптації вітчизняного законодавства до законодавства ЄС [1; 7; 8; 9]. Очевидно, що визначальною тенденцією цього процесу є інтеграція України до ЄС на інституціональному, організаційному, правовому рівнях. Однак, успішне просування будь-яких, зокрема правових, реформ не може бути здійснено без усвідомлення особливостей ментальності та специфіки вітчизняної правової свідомості. Звідси актуальним завданням стає співвіднесення змін української правової культури з європейськими правовими традиціями.

Література:

1. Анакіна Т. М. Адаптація законодавства України до *acquis* ЄС у світлі Угоди про асоціацію: основні проблеми та шляхи удосконалення // Актуальні проблеми сучасного міжнародного права : зб. наук. ст. за матеріалами І Харк. міжнар.-прав. читань, присвяч. пам’яті проф. М. В. Яновського і В. С. Семенова, Харків, 27 листоп. 2015 р. : у 2 ч. – Харків, 2015. – Ч. 1. – С. 157–163.
2. *Берман Г. Дж.* Западная традиция права: эпоха формирования / Пер. с англ. – 2-е изд. – М.: Изд-во МГУ: Издательская группа ИНФРА-М –НОР-МА, 1998. – 624 с.
3. Дашковська О. Р., Ісакова В. М. Правова свідомість як елемент правової реальності // Проблеми законності. – Х., 2009. – Вип. 103. – С. 239–241.
4. Ісакова В. М. Право на правову допомогу в системі прав людини // Вісн. Акад. прав. наук України. – Х. : Право, 2012. – № 4(71). – С. 337–345.
5. Морозов В. А. Роль принципів західноєвропейської правової культури в формуванні правосознання // Вестн. Москов. ун-та МВД России. – 2008. – № 12. – С. 87–91.

6. Нерсесянц В. С. Философия права. – М., 2006.

7. Окладна М. Г., Сало В. І., Якименко Х. С. Державно-правовий розвиток України в умовах імплементації Угоди про асоціацію з Європейським Союзом // *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. Х. Право, 2014. – Вип. 28. – С. 69–76.

8. Трагнюк О. Я. Адаптація права України до права ЄС як складова механізму євроінтеграції // *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. – Х. : Право, 2005. – Вип. 10. – С. 139–141.

9. Яковюк І. Адаптація і гармонізація законодавства в умовах інтеграції: проблема співвідношення // *Вісн. Нац. акад. прав. наук України*. – Х. : Право, 2012. – № 4. – С. 29–42.

10. Яковюк І. Правова культура і її вплив на розвиток правової системи // *Вісн. Акад. правових наук України*. – Х. : Право, 2008. – № 1(52). – С. 43–56.

11. Яковюк І. В. Правові основи європейської інтеграції та її вплив на державно-правовий розвиток України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01, 12.00.11 / Іван Васильович Яковюк. – Харків, 2014. – 474 с.

12. Яковюк І. В. Правова культура в умовах глобалізації та європейської інтеграції // *Державне будівництво та місцеве самоврядування* : зб. наук. праць. – Х. : Право, 2007. – № 13. – С. 3–16.

Погребняк Н. С.¹

СИСТЕМА МЕТОДІВ ДІЯЛЬНОСТІ АПАРАТУ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

У юридичній науковій літературі існує безліч класифікацій методів діяльності органів державної та публічної влади, органів місцевого самоврядування. Останнім часом з'явилися праці харківської наукової школи у сфері державного будівництва та місцевого самоврядування з розробки проблеми методів діяльності допоміжного апарату глави держави. Однак мало розробленою залишається проблема методів діяльності апарату парламенту.

З'ясування цієї проблеми відносно Апарату Верховної Ради України (далі – Апарат) надзвичайно актуально, адже за допомогою методів

¹ Кандидат юридичних наук, науковий співробітник НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України